

บทความเรื่อง “วันสงขลา” และ “ศาลหลักเมืองสงขลา”

ใกล้ถึงวันสำคัญที่ชาวสงขลาจะได้ร่วมรำลึกถึงพระมหากษัตริย์และผู้ปกครองเมืองสงขลาที่ได้ร่วมกันก่อสร้างและพัฒนาเมืองสงขลาให้มีความเจริญรุ่งเรืองมาถึงทุกวันนี้ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทราบกันดีว่า **สงขลา** เป็นหัวเมืองการปกครองที่สำคัญของภาคใต้ ที่มีประวัติศาสตร์การปกครองมายาวนาน จากการศึกษาพบว่า เมืองสงขลาย้ายที่ตั้งเมืองจนถึงปัจจุบันรวม ๓ ครั้ง โดยเริ่มจากเมืองสงขลาฝั่งหัวเขาแดง แต่เนื่องจากบ้านเมืองถูกทำลายเสียหายจากภัยสงครามไม่สามารถบูรณะให้ตึ่ตั้งเดิมได้อีก จึงย้ายเมืองมาตั้งใหม่ที่ฝั่งแหลมสน แต่เนื่องจากบริเวณแหลมสนประสบกับปัญหาการขาดแคลนน้ำจืดเพื่ออุปโภคบริโภค ในปีพุทธศักราช ๒๓๗๙ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระยาวิเชียรคีรี (เถี้ยนเส้ง ณ สงขลา) เจ้าเมืองสงขลาในขณะนั้น ย้ายเมืองสงขลาจากฝั่งแหลมสน มาสร้างเมืองและป้อมกำแพงเมืองสงขลาขึ้นใหม่ ที่ตำบลบ่อยาง เพื่อขยายตัวเมืองสงขลาให้กว้างขึ้นและพัฒนาเมืองให้มีความเจริญมากขึ้น มีการตัดถนน ก่อสร้างป้อมประตูเมือง และอื่น ๆ

เมื่อสร้างแล้วเสร็จได้พระราชทานเสาหลักเมืองซึ่งเป็นไม้ชัยพฤกษ์ต้นหนึ่งกับเทียนชัยเล่มหนึ่ง พร้อมเครื่องไทยทานต่าง ๆ และได้โปรดเกล้าฯ ให้พระอุดมปิฎกเป็นประธานด้านพิธีพุทธ พร้อมด้วยพระฐานานุกรมเปรียญ ๘ รูป และโปรดเกล้าฯ ให้พระครูอักษราจารย์พราหมณ์ เป็นประธานฝ่ายพิธีพราหมณ์ พร้อมด้วยพราหมณ์ ๘ นาย ทำพิธีอัญเชิญหลักไม้ชัยพฤกษ์ลงในหลุมใจกลางเมืองสงขลา (เสาหลักเมืองสงขลา) เมื่อวันที่ ๑๐ ค่ำ เดือน ๔ ปีชวด จัตวาศก จุลศักราช ๑๒๐๔ เวลา ๗ นาฬิกา ๑๐ นาที ซึ่งตรงกับวันศุกร์ที่ ๑๐ มีนาคม พุทธศักราช ๒๓๘๕ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชาวเมืองสงขลาสืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้ ภายหลังการฝังเสาหลักเมืองเสร็จตามพิธีแล้ว พระยาวิเชียรคีรี (เถี้ยนเส้ง ณ สงขลา) จัดให้มีมหรสพสมโภช ๕ วัน ๕ คืน มีละครหรือโขน ร้อง ๑ โรง หุ่น ๑ โรง จั้ว ๑ โรง ละครชาตรี (โนรา) ๔ โรง และถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระสงฆ์ ๒๒ รูป

ซุ้มรับเสด็จฯ ปี ๒๕๐๒ จัดทำโดยศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสงขลา ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

(รหัสภาพ ภ หจข สข สป ๔/๐๔๘ ภาพส่วนบุคคลนายอัมพร จังคุณกร)

ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสงขลา ถนนนางงาม ถ่ายเมื่อวันเสาร์ ที่ ๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๑
(รหัสภาพ ภ หข สข (อ) ๒ .๒ /๐๒๕๑ ภาพโครงการรวบรวมเอกสารประวัติศาสตร์หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สงขลา)

ภาพพิธีเปิดงานสมโภช ๑๗๕ ปี เจ้าพ่อหลักเมืองสงขลาและเทศกาลเมืองเก่าสงขลา ๒๕๖๐ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๐
ณ ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสงขลา ถนนนางงาม ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
(ภาพจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สงขลา)

ศาลหลักเมืองสงขลา ถนนนางงาม ๑ ใน ๓ เมืองเก่าสงขลา ในพิธีสักการะสถานที่ตั้งเมืองสงขลาเนื่องในวันสงขลา ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๑ ณ ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสงขลา ถนนนางงาม ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา (ภาพจากหอดจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สงขลา)

ในปีพุทธศักราช ๒๔๖๐ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ อุปราชมณฑล ปักษ์ใต้ในขณะนั้นเห็นว่าศาลหลักเมืองสงขลา มีสภาพชำรุด ถูกปลวกกัดกิน จึงเสนอให้มีการฝังเสาหลักเมืองใหม่ ตามดวงพระฤกษ์ที่เสวกเอก พระยาโหราธิบดี คำนวณไว้ ซึ่งตรงกับวันที่ ๑๐ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐ ตรงกับ เดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ เวลา ๗ นาฬิกา ๒๒ นาที ๓๖ วินาที

ต้นเก็บเรื่องพงศาวดาร ๑๑๕

(ฉบับเนา) ที่ ๕๑/๑๘๙๕

กระทรวงวัง

วันที่ ๒๓ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๐

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

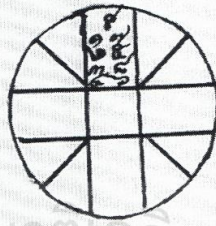
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์

ดูประวัติสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ปรากฏว่า พระองค์มีความวิตก ด้วยเหตุอันมีดีของเจ้า จึง
พร้อมกันด้วยออกทรงหิรัญมาขึ้น แต่ประสงค์ให้ทำด้วยฝีมือดีก่อนถึง
เมื่อเป็นสิ่งที่ควร แต่ได้ความว่าหลักเมืองที่วัดร้างไปแล้วนี้ ทำด้วยไม้
โดยศฤงคาร พระราชทานไปแต่ครั้งหนึ่ง มีเจ้าพนักงานออกไปทำพิธีตั้ง
แต่ครั้งใดที่ ๒ ในครั้งนั้นจึงขอให้ข้าพระพุทธเจ้าว่าความขึ้นกราบบังคม
ทูลพระกรุณา ข้าพระพุทธเจ้าจึงได้ให้คนเขียนวิธีฝังหลักเมืองแก่ได้ให้
โหรคำนวณดูฤกษ์ ขอพระราชทานปลูกเกล้า ๆ ถวายฎีกาคุณเลขาการ
วิธีฝังหลักเมืองมาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ถ้าขอด้วยพระราชดำริ
ประการใด จะได้รับใช้ได้เกล้า ๆ มีตราทูลเกล้าฯ พระหัตถ์สมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ แลจัดการตลอดไป
การจะควรประการใดขอพระราชทานเรียนพระราชปฏิบัติ

ทูลเกล้าฯ ถวายแล้วต่อพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ขอเดชะ

(ลงนาม) ข้าพระพุทธเจ้า เจ้าพระยาธรรมาธิกรณ

ดวงพระฤกษ์

.....

วันที่ ๑๕ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๕๐๐

ขอเถาะฝ่าออกของฤกษ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า เสวกเอก พระยาโหราธิบดี กับไพร่มีชื่อ
พร้อมกัน ขอพระราชทานคำฉานพระฤกษ์มหาสุรเมงคการ ในพระ
ราชพิธีฝังหลักเมืองจังหวัดสงขลาตามตลครศรีธรรมราชนี้ กรม
บังคับหมู่โดยทางสุริยคติการ ซึ่งตรงกับจันทร์ศักราชฤกษ์ ตามคัมภีร์
จักรวาลโลกเป็นสุรเมงคอันอุดมยิ่ง อธิทานแห่งพระฤกษ์จากปรากฏ
ดูประหนึ่งว่า มีพระเสียบ ๓ พระเสียบ มีพระบาท ๓ พระบาท
มีพระนารีเท้าวรษาเขียว มีพระเขี้ยวแก้ว ๔ พระเขี้ยว มีพระหัตถ์
๑๐๐ พระหัตถ์ มีตะบะและสิ่งศักดิ์ ถ้าเหล่าราชดำริทั้งหลายมา
ประกอบบุญด้วย ราชดำรินี้ ๆ จักอปรไปด้วยฝ่ายแพ้ทุกเมื่อ

เพราะฉะนั้นขอพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวายวันศุกร์ที่ ๑ มีนาคม
พระพุทศักราช ๒๕๐๐ ตรงกับเดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ ครบได้พระมหา
สุรเมงคพระนารายณ์อวตารมาให้ฤกษ์ เวลา ๙ นาฬิกาถึง ๒๒ นาที
๓๐ วินาทีก่อนเที่ยง โหร ๔ คนซึ่งได้ออกก่อนเดิมเป็นประจำทิศทั้ง ๔
~~จะได้วางกัณฑ์การอันอุดมทุกเมือง แล้วจะได้เชิญหลักมาตั้ง~~
กบดินที่นั้นเปรมฤกษ์ ไปจนถึงเวลา ๔ นาฬิกาถึง ๕๐ นาที

๓๖ วิชาที่ก่อนเขียน แผนที่สุคนธ์ทรงพระฤกษ์

ควรมิถวญแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ข้าพระพุทธเจ้า

ขอเดชะ

เสวกเอก พระยาโหราธิบดี

รองเสวกตรี ชุนเทพพลากรณ

รองเสวกตรี ชุนโลกพลากรณ

เสวกตรี พระเทวโกล

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๔๕

เล่ม ๑๐๒ ตอนที่ ๑๘๐ ราชกิจจานุเบกษา ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

ประกาศกรมศิลปากร

เรื่อง กำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน

ตามที่กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๑๕ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๒๘ และยังมีได้กำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน

ฉะนั้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ กรมศิลปากรจึงกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา พื้นที่ประมาณ ๒ งาน ๔๕ ตารางวา ตามแผนผังบริเวณ ๑ แนบท้ายประกาศนี้

จึงขอประกาศเพื่อทราบทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๒๘

ทวศักดิ์ เสนาณรงค์

อธิบดีกรมศิลปากร

ด้วยเหตุผลดังกล่าวจังหวัดสงขลาจึงได้กำหนดให้วันที่ ๑๐ มีนาคม ของทุกปี เป็น “วันสงขลา” โดยเริ่มจัดครั้งแรกในปี พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับปีพุทธศักราช ๒๕๖๔ กำหนดจัดให้มีงานวันสงขลาขึ้นในระหว่างวันที่ ๙ - ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๔ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สงขลา อำเภอเมืองสงขลา โดยในปีนี้นั้นเน้นการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการสืบสาน ประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เมืองสงขลา ได้แก่ ขบวนแห่ทางวัฒนธรรม และการแสดงซุ้มภูมิปัญญาหมู่บ้านทางวัฒนธรรมของทั้ง ๑๖ อำเภอของจังหวัดสงขลา การจัดแสดงนิทรรศการประวัติและผลงานบุคคลสำคัญของจังหวัดสงขลา มอบเกียรติบัตรคนสงขลาต้นแบบ การเสวนาทางวิชาการ เป็นต้น

งานวันสงขลา ระหว่างวันที่ ๙ - ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๓ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สงขลา อำเภอเมืองสงขลา
(ภาพจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สงขลา)

ผู้เรียบเรียง นางพัชรินทร์ ลั้งแท้กุล นักจดหมายเหตุชำนาญการ
ภาพประกอบ นายวีรวัฒน์ เหลาธนู นักจดหมายเหตุปฏิบัติการ
 หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติฯ สงขลา
 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สงขลา

อ้างอิงข้อมูล

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ ๖ กระทรวงมหาดไทย

รวม.๑๒/๑๙ เรื่องผังหลักเมืองจังหวัดสงขลา. (๑๙ - ๒๖ มกราคม ๒๔๖๐)

จังหวัดสงขลา. (๒๕๕๙). งานสมโภชเจ้าพ่อหลักเมืองสงขลา. (พิมพ์เผยแพร่เนื่องในงานสมโภชเจ้าพ่อหลักเมือง
สงขลา ประจำปี ๒๕๕๙ วันที่ ๒๘ มิถุนายน - ๔ กรกฎาคม ๒๕๕๙).

จังหวัดสงขลา. (๒๕๖๐). งานสมโภชเจ้าพ่อหลักเมืองสงขลา. (พิมพ์เผยแพร่เนื่องในงานสมโภชเจ้าพ่อหลักเมือง
สงขลา ประจำปี ๒๕๖๐ วันที่ ๑๖ - ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๐).

จังหวัดสงขลา. (๒๕๖๓). หนังสือที่ระลึก งานวันสงขลา ประจำปี ๒๕๖๓. (พิมพ์เผยแพร่เนื่องในงานวันสงขลา
ประจำปี ๒๕๖๓ เทศกาลเดือนมีนา “รักสงขลา ชิงกอรำรำลึก” วันที่ ๙ - ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๓).